

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Вучэбна-метадычнае аб'яднанне па педагагічнай адукацыі

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Першы намеснік Міністра адукацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ І.А. Старавойтава
_____ 2021 г.

Рэгістрацыйны №ТД _____/тып.

ПРАКТЫКУМ ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

**Тыпавая вучэбная праграма па вучэбнай дысцыпліне
для спецыяльнасці 1-02 03 01 Беларуская мова і літаратура**

УЗГОДНЕНА

Старшыня вучэбна-метадычнага
аб'яднання па педагагічнай
адукацыі

_____ А.І.Жук

УЗГОДНЕНА

Начальнік Галоўнага
ўпраўлення прафесійнай
адукацыі Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ С.А.Каспяровіч

УЗГОДНЕНА

Начальнік Галоўнага ўпраўлення
агульнай сярэдняй, дашкольнай
і спецыяльнай адукацыі

Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

_____ М.С.Кіндзірэнка

УЗГОДНЕНА

Прарэктар па навукова-
метадычнай рабоце Дзяржаўнай
установы адукацыі
“Рэспубліканскі інстытут
вышэйшай школы”

_____ І.У.Цітовіч

Эксперт-нормакантралёр

Мінск 2021

СКЛАДАЛЬНІКІ:

Т.А.Астапчык, выкладчык кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук;

М.В.Шабовіч, дацэнт кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”, кандыдат філалагічных навук, дацэнт.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Кафедра рэдакцыйна-выдавецкіх тэхналогій установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт” (пратакол № 10 ад 18 мая 2021 г.);

М.Р.Прыгодзіч, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук, прафесар.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ Ё ЯКАСЦІ ТЫПАВОЙ:

Кафедрай мовазнаўства і лінгвадыдактыкі філалагічнага факультэта ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пратакол № 11 ад 20 мая 2021 г.);

Навукова-метадычным саветам установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (пратакол № 6 ад 26 мая 2021 г.);

Навукова-метадычным саветам па гуманітарнай адукацыі вучэбна-метадычнага аб’яднання па педагагічнай адукацыі (пратакол № 5 ад 27 мая 2021 г.)

Адказы за рэдакцыю: Д.В.Дзятко

Адказы за выпуск: Д.В.Дзятко

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Тыпавая праграма вучэбнай дысцыпліны “Практыкум па беларускай мове” прызначана для студэнтаў установы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” (спецыяльнасць 1–02 03 01 “Беларуская мова і літаратура”), з’яўляецца дысцыплінай модуля “Прыкладная лінгвістыка” і ўваходзіць у сістэму лінгвістычнай падрыхтоўкі студэнтаў 1 курса філалагічнага факультэта.

Вучэбная праграма “Практыкум па беларускай мове” распрацавана ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарта вышэйшай адукацыі ОСВО 1-02 03 01-2021.

Курс “Практыкум па беларускай мове” выконвае спецыфічную ролю ў падрыхтоўцы спецыялістаў-філолагаў. З аднаго боку, ён сістэматызуе і паглыбляе веды, набытыя ў агульнаадукацыйнай школе, а з другога, рыхтуе першакурснікаў да ўспрымання цыкла лінгвістычных дысцыплін, у першую чаргу, “Сучаснай беларускай літаратурнай мовы”. Гэтым вызначаюцца мэты і задачы курса.

Асноўныя мэты выкладання дысцыпліны:

- удасканаліць філалагічнае мысленне студэнтаў;
- павысіць пісьменнасць студэнтаў, культуру іх мовы;
- развіць маўленчыя ўменні і навыкі;
- выхаваць любоў і павагу да мастацкага слова, духоўнай і інтэлектуальнай спадчыны беларускага народа, пачуццё нацыянальнай годнасці.

Задачи вывучэння дысцыпліны:

- сістэматызаваць і паглыбіць веды, атрыманыя ў агульнаадукацыйнай школе;
- падрыхтаваць да ўспрымання цыкла лінгвістычных дысцыплін і найперш да курса “Сучасная беларуская літаратурная мова”;
- навучыць абагульняць моўныя факты і з’явы;
- удасканаліць навыкі аналізу слова, словазлучэння і сказа;
- пазнаёміць з найбольш складанымі пытаннямі беларускага правапісу і пунктуацыі;
- развіваць маўленне студэнтаў;
- практыкаваць складанне картатэкі моўных фактаў з твораў беларускіх пісьменнікаў – прызнаных майстроў слова;
- навучыць афармляць асноўныя афіцыйна-справавыя паперы: заяву, даверанасць, аўтабіяграфію, пратакол, распіску і інш.;
- выпрацаваць устойлівыя навыкі і ўменні арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці.

У выніку вывучэння дысцыпліны студэнт павінен:

ведаць:

- сістэму лексічных, фанетычных і граматычных асаблівасцей беларускай літаратурнай мовы;

- спецыфічныя рысы беларускай літаратурнай мовы;
- нормы сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- правілы арфаграфіі і пунктуацыі;

умець:

- прытрымлівацца нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы;
- адбіраць, аналізаваць і сістэматызаваць моўны матэрыял;
- праводзіць лінгвістычныя назіранні, рабіць абагульненні і вывады;
- складаць (па зададзеных параметрах) і аналізаваць тэкст (вызначаць тэму, асноўную думку, тып і стыль тэксту, яго структурныя і моўныя асаблівасці);
- заўважаць, кваліфікаваць і выпраўляць памылкі;
- карыстацца лінгвістычнымі і энцыклапедычнымі слоўнікамі;
- складаць картатэку моўных фактаў;
- афармляць афіцыйна-справавыя паперы.

Базавыя прафесійныя кампетэнцыі:

валодаць арфаграфічнымі, арфаэпічнымі, фанетычнымі і лексічнымі нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы і прымяняць іх на практыцы;
валодаць марфалагічнымі, сінтаксічнымі і пунктуацыйнымі нормаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы і прымяняць іх на практыцы.

Вывучэнне дысцыпліны “Практыкум па беларускай мове” разлічана на 180 вучэбных гадзін, з якіх 100 – аўдыторныя (усе заняткі практычныя), а 80 гадзін адводзіцца на самастойную працу студэнтаў.

У аснову структуравання зместу вучэбнага матэрыялу дысцыпліны пакладзены прынцып тэматычнага падыходу, які прадугледжвае падзел вучэбнага матэрыялу на адносна самастойныя раздзелы (тэмы).

Па кожнай вучэбнай тэме ў адпаведнасці з яе мэтамі і задачамі па фарміраванні і развіцці ў студэнтаў канкрэтных кампетэнцый выкладчык (кафедра) праектуе і рэалізуе канкрэтныя педагагічныя тэхналогіі.

Найбольш перспектыўныя і эфектыўныя сучасныя інавацыйныя адукацыйныя сістэмы і тэхналогіі наступныя: вучэбна-метадычны комплекс, блочна-модульная, модульна-рэйтынговая і крэдытная сістэмы, інфармацыйныя тэхналогіі, метадыкі актыўнага навучання.

Структура зместу вучэбнай дысцыпліны ўключае ўводзіны і вучэбныя раздзелы (тэмы). Тэматычны змест вучэбнай дысцыпліны рэалізуецца ў наступных формах: практычныя заняткі, самастойная праца студэнтаў.

Форма атэстацыі: 1 семестр – *залік*, 2 семестр – *залік*.

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН

№ ТЭМЫ	Назва раздзела, тэмы	Колькасць гадзін
		Практычныя заняткі
1.	Уводзіны	2
2.	Слова, фразеалагізм	8
3.	Фанетыка, арфаэпія, графіка, арфаграфія	18
3.1.	Сістэма гукаў. Вакалізм. Кансанантызм. Асаблівасці фанетыкі беларускай мовы ў параўнанні з рускай	6
3.2.	Гукі і літары	2
3.3.	Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі. Змены ў беларускім правапісе	10
4.	Марфемная структура слова, словаўтварэнне і правапіс	6
5.	Марфалогія і правапіс	40
5.1.	Часціны мовы	2
5.2.	Назоўнік	8
5.3.	Прыметнік	4
5.4.	Лічэбнік	4
5.5.	Займеннік	2
5.6.	Дзеяслоў	4
5.7.	Дзеепрыметнік	4
5.8.	Дзеепрыслоўе	2
5.9.	Прыслоўе	4
5.10.	Службовыя часціны мовы і выклічнік	6
6.	Сінтаксіс і пунктуацыя	24
6.1.	Словазлучэнне	2
6.2.	Просты сказ	2
6.3.	Дапаўненне. Азначэнне	2
6.4.	Аднародныя члены сказа	2
6.5.	Адасабленне	2
6.6.	Параўнальныя звароты. Пабочныя і ўстаўныя канструкцыі	2
6.6.	Зваротак	2
6.7.	Складаны сказ. Складаназлучаныя сказы	2
6.8.	Складаназалежныя сказы	2
6.9.	Бяззлучнікавыя сказы	2
6.10.	Простая і ўскосная мова	2
6.11.	Пунктуацыя	2
7.	Афіцыйныя паперы	2
Усяго		100

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

1. УВОДЗІНЫ

Змест і задачы курса “Практыкум па беларускай мове”, яго месца ў сістэме лінгвістычных дысцыплін. Роля курса ў фарміраванні і развіцці сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў ВНУ.

Нарматыўнасць літаратурнай мовы. Кадыфікацыя. Літаратурная норма (лексічныя, арфаэпічныя, акцэнталагічныя, марфалагічныя, арфаграфічныя, сінтаксічныя нормы). Адхіленні ад літаратурных нормаў і іх прычыны. Захаванне і пашырэнне нормаў літаратурнай мовы.

Патрабаванні арфаграфічнага рэжыму. Паняцце пра культуру маўлення.

Літаратурная мова як сістэма функцыянальных стыляў. Функцыянальна-стылявая дыферэнцыяцыя беларускай літаратурнай мовы (гутарковы, навуковы, публіцыстычны, афіцыйны, мастацкі стылі). Характэрныя рысы функцыянальных стыляў мовы. Моўныя штампы і канцылярызмы, іх ужыванне ў розных стылях мовы. Багацце сродкаў выражэння, мілагучнасць і вобразнасць беларускай мовы.

2. СЛОВА, ФРАЗЕАЛАГІЗМ

Асноўныя правілы слова- і фразеўжывання. Сутнасць слова, яго месца сярод іншых адзінак мовы, значэнне і паняцце, суадносіны лексічнага і граматычнага значэнняў у слове. Крытэрыі вылучэння слова. Лексема. Словаформа.

Прамае і пераноснае значэнні слоў. Метафара, метанімія, сінекдаха.

Полісемія. Размежаванне мнагазначных слоў і амонімаў. Амонімы як стылістычны сродак стварэння каламбураў. Паранімы. Стылістычныя памылкі, звязаныя з ужываннем амонімаў і паранімаў.

Сінонімы, іх функцыя ў мове. Сінанімічны рад. Лексічныя дублеты (абсалютныя сінонімы). Антанімія. Антонімы як лексічная аснова стылістычных фігур кантрасту (антытэза, аксюмаран). Лексічная інтэрферэнцыя.

Тэрміналагічная лексіка. Крыніцы фарміравання беларускай тэрміналогіі. Сувязь тэрміналагічнай лексікі з агульнаўжывальнай. Функцыянальныя і фармальна-граматычныя асаблівасці тэрмінаў. Паняцце пра тэрміназнаўства. Асноўныя прычыны запазычвання тэрмінаў. Асваенне іншамоўных тэрмінаў беларускай мовай.

Лексічны аналіз.

Фразеалагічныя адзінкі і іх ужыванне ў мове. Асаблівасці фразем. Фразеалагізм і слова. Фразеалагізм і словазлучэнне. Фразеалагізм і сказ. Крытэрыі фразеалагічнасці. Перыфраза.

Афарызмы. Крылатыя словы.

Паняцце пра фразеаграфію.

Фразеалагічны аналіз. Нацыянальна-культурная семантыка фразеалагічных адзінак. Праблемы перакладу фразеалагізмаў.

Энцыклапедычныя і лінгвістычныя слоўнікі (даведнікі); іх прызначэнне. Структура слоўнікавага артыкула. Тыпы дэфініцый. Сістэма граматычных і стылістычных памет.

3. ФАНЕТЫКА, АРФАЭПІЯ, ГРАФІКА, АРФАГРАФІЯ

Сістэма гукаў. Акустычны аспект вывучэння гукаў. Фізічныя ўласцівасці гукаў (сіла, вышыня, працягласць). Тоны і шумы. Тэмбр як адметная афарбоўка гука.

Галосныя і зычныя гукі і іх характарыстыка. Вакалізм. Класіфікацыя галосных гукаў (паводле ступені і месца пад'ёму языка, удзелу губ). Кансанантызм. Класіфікацыя зычных гукаў (паводле ўдзелу голасу і шуму, спосабу і месца ўтварэння, адсутнасці або наяўнасці палаталізацыі, працягласці). Асаблівасці фанетыкі беларускай мовы (аканне, яканне, дзеканне, цеканне, прыстаўныя, падоўжаныя гукі і інш.) у параўнанні з рускай мовай і правілы перадачы іх на пісьме. Чаргаванні гукаў (жывыя (пазіцыйныя) і гістарычныя (традыцыйныя)).

Фанетычны аналіз слова.

Гукі і літары. Алфавіт. Суадносіны паміж літарамі і гукамі. Абазначэнне мяккасці зычных на пісьме.

Асноўныя правілы вымаўлення галосных, зычных і спалучэнняў зычных. Асноўныя прычыны парушэння арфаэпічных нормаў. Маўленчая культура носьбіта мовы.

Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі. Змены і ўдакладненні ў беларускім правапісе (Закон «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» ад 23 ліпеня 2008 года (уступіў у сілу 1 верасня 2010 года)). Правапіс галосных *о, э, а; е, ё, я*. Правапіс спалучэнняў *іо (ыо), іё (ыё), ія (ыя), іе (ые)* у запазычаных словах. Правапіс *у, ў*. Правапіс *д-дз, т-ц*.

Правапіс літар, якія абазначаюць глухія і звонкія, шыпячыя і свісцячыя зычныя. Новае ў правапісе галосных, спалучэнняў галосных і зычных (пасля прыняцця Закона «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» ад 23 ліпеня 2008 года (уступіў у сілу 1 верасня 2010 года)).

Правапіс змякчальнага і раздзяляльнага мяккага знака і апострафа.

Напісанне слоў разам, праз злучок і асобна.

Ужыванне вялікай літары. Агульныя правілы правапісу вялікай і малой літар. Новае ў правапісе вялікай і малой літар (пасля прыняцця Закона «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» ад 23 ліпеня 2008 года (уступіў у сілу 1 верасня 2010 года)).

Правілы пераносу слоў. Правілы скарачэння слоў.

Арфаграфічны аналіз.

4. МАРФЕМНАЯ СТРУКТУРА СЛОВА, СЛОВАЎТВАРЭННЕ І ПРАВАПІС

Аснова слова і канчатак. Невытворныя і вытворныя асновы. Аснова сло-
вазмянення і формаўтварэння. Словаўтваральная аснова.

Корань, варыянты кораня (свабодныя і звязаныя карані); афіксы: пры-
стаўка, суфікс, постфікс, інтэрфікс. Тыпы афіксаў паводле функцыі: сло-
ваўтваральныя, формаўтваральныя і сінкрэтычныя (словаформаўтваральныя).
Афіксоіды. Правапіс прыставак. Правапіс *i, ы, й* пасля прыставак.

Марфемны аналіз. Спосабы ўтварэння слоў (марфалагічны (афіксацыя,
кампазіцыя, кампазіцыя+афіксацыя), марфалагічна-сінтаксічны, лексічна-
сінтаксічны, лексіка-семантычны). Вытворнае слова. Словаўтваральны
ланцужок. Словаўтваральнае значэнне.

Правапіс галосных у складаных словах, правапіс складанаскарочаных
слоў. Напісанне абрэвіатур. Новае ў правапісе галосных у складаных словах
(пасля прыняцця Закона «Аб Правілах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі»
ад 23 ліпеня 2008 года (уступіў у сілу 1 верасня 2010 года)).

Словаўтваральны аналіз.

5. МАРФАЛОГІЯ І ПРАВАПІС

Ча сціны мовы. Прынцыпы класіфікацыі слоў па часцінах мовы.
Пераходнасць у сістэме часцін мовы. Зменлівасць часцін мовы. Самастойныя і
службовыя часціны мовы. Марфалагічны аналіз слоў розных часцін мовы.

Назоўнік. Катэгарыяльнае значэнне прадметнасці ў назоўнікаў.
Лексічна-семантычныя групы назоўнікаў. Лексіка-граматычныя разрады
назоўнікаў. Марфалагічны аналіз назоўнікаў. Правапіс склонавых канчаткаў
назоўнікаў першага скланення (у давальным і месным склонах). Правапіс
склонавых канчаткаў назоўнікаў другога скланення (у родным і месным
склонах). Правапіс склонавых канчаткаў назоўнікаў трэцяга скланення.
Правапіс канчаткаў назоўнікаў множнага ліку. Правапіс канчаткаў
рознаскланяльных назоўнікаў. Нескланяльныя назоўнікі. Скланенне імёнаў,
прозвішчаў, геаграфічных назваў. Правапіс суфіксаў назоўнікаў. Правапіс
складаных назоўнікаў. Формы назоўнікаў з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі.
Словаўтварэнне назоўнікаў. Субстантывацыя.

Прыметнік. Катэгарыяльнае значэнне прыметы ў прыметнікаў.
Разрады прыметнікаў. Марфалагічны аналіз прыметнікаў. Утварэнне і
ўжыванне формаў ступеняў параўнання якасных прыметнікаў. Форма элятыва.
Выражэнне прыналежнасці ў беларускай мове. Уласнапрыналежныя і
агульнапрыналежныя прыметнікі. Пераход прыметнікаў з аднаго тыпу ў іншы.
Правапіс суфіксаў прыметнікаў. Правапіс складаных прыметнікаў. Кароткая і
сцягнутая формы прыметнікаў. Формы прыметнікаў са значэннем
суб'ектыўнай ацэнкі і меры якасці. Словаўтварэнне прыметнікаў.
Ад'ектывацыя.

Лічэбнік. Катэгарыяльнае значэнне колькасці ў лічэбнікаў.
Марфалагічны аналіз лічэбнікаў. Паняцце пра колькасна-іменнае спалучэнне.

Адрозненне лічэбнікаў ад назоўнікаў са значэннем ліку (*двойка, тройка, сотня, трэць і інш.*). Скланенне і правапіс колькасных і парадкавых лічэбнікаў. Асаблівасці сінтаксічнай сувязі лічэбнікаў з назоўнікамі. Няпэўна-колькасныя словы.

Займеннік. Марфалагічны аналіз займеннікаў. Займеннікі як самая ўжывальная ў мове група слоў. Разрады займеннікаў. Асаблівасці ўжывання некаторых займеннікаў. Скланенне і правапіс займеннікаў. Словаўтварэнне займеннікаў. Пранаміналізацыя.

Дзеяслоў. Дзеяслоў як самая багатая на граматычныя катэгорыі часціна мовы. Катэгарыяльнае значэнне працэсу ў дзеясловаў. Марфалагічны аналіз дзеясловаў. Інфінітыў. Асабовыя канчаткі дзеясловаў і іх правапіс. Адрозненне формы дзеясловаў 1-й асобы множнага ліку абвеснага ладу ад формы 1-й асобы загоднага ладу (*бяром – бярэм, няём – нясем, сцеражам – сцеражэм*). Формы дзеясловаў 2-й асобы множнага ліку абвеснага ладу з націскнымі канчаткамі (*бераце, ідзяце, сцеражаце*). Вызначэнне націску ў дзеясловах 2-й асобы множнага ліку. Правапіс суфіксаў дзеясловаў. Словаўтварэнне дзеясловаў.

Дзеепрыметнік як форма дзеяслова. Спалучэнне асаблівасцей дзеяслова і прыметніка ў дзеепрыметніку. Марфалагічны аналіз дзеепрыметнікаў. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў. Правапіс суфіксаў дзеепрыметнікаў. Поўныя і кароткія дзеепрыметнікі. Дзеепрыметны зварот. Пераклад дзеепрыметнікаў з рускай мовы на беларускую. Сістэма сродкаў замены не ўласцівых беларускай мове дзеепрыметнікаў пры перакладзе з рускай мовы. Пераход дзеепрыметнікаў у прыметнікі.

Дзеепрыслоўе як форма дзеяслова. Спалучэнне асаблівасцей дзеяслова і прыслоўя ў дзеепрыслоўі. Марфалагічны аналіз дзеепрыслоўяў. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыслоўяў. Дзеепрыслоўны зварот. Правапіс суфіксаў дзеепрыслоўяў. Пераход дзеепрыслоўяў у прыслоўі.

Прыслоўе. Нязменнасць як асноўная марфалагічная прымета прыслоўя. Марфалагічны аналіз прыслоўяў. Утварэнне і ўжыванне формаў ступеняў параўнання якасных прыслоўяў. Правапіс прыслоўяў. Правапіс спалучэнняў, блізкіх да прыслоўяў. Формы прыслоўяў са значэннем ацэнкі і меры якасці. Невытворныя і вытворныя прыслоўі. Адвербіялізацыя. Безасабова-прэдыкатыўныя словы. Адрозненне прыслоўяў ад безасабова-прэдыкатыўных слоў.

Службовыя часціны мовы і выклічнік. Марфалагічны аналіз прыназоўнікаў, злучнікаў, часціц. Правапіс прыназоўнікаў. Адрозненне прыназоўнікаў ад слоў іншых граматычна-семантычных класаў. Асаблівасці ўжывання прыназоўнікаў у беларускай мове. Правапіс злучнікаў. Адрозненне злучнікаў ад слоў іншых часцін мовы. Правапіс часціц. Правапіс *не (ня), ні* з рознымі часцінамі мовы. Ужыванне часціц *не і ні*. Выкарыстанне часціц у словаўтварэнні.

Адметнасць выклічніка як часціны мовы. Марфалагічны аналіз выклічнікаў. Адрозненне выклічнікаў ад самастойных і службовых часцін

мовы. Адрозненне гукапераймальных слоў ад выклічнікаў. Правапіс выклічнікаў і гукапераймальных слоў і знакі прыпынку пры іх. Гукаперайманні як аснова для ўтварэння новых слоў.

Мадальныя словы. Месца мадальных слоў у сістэме часцін мовы.

6. СІНТАКСІС І ПУНКТУАЦЫЯ

Словазлучэнне. Прыметы словазлучэння. Адрозненне словазлучэння ад слова і сказа. Свабодныя і несвабодныя словазлучэнні. Віды сувязі слоў у словазлучэнні. Ужыванне прыназоўнікавых канструкцый. Асаблівасці кіравання ў беларускай мове (у параўнанні з рускай). Спецыфічныя словазлучэнні ў беларускай мове. Сінтаксічны аналіз словазлучэння.

Просты сказ. Прыметы сказа (граматычная аформленасць, прэдыкатыўнасць, мадальнасць, сэнсавая завершанасць, інтанацыйная закончанасць). Сказ як адзінка найвышэйшага сінтаксічнага ўзроўню мовы. Камунікатыўная функцыя сказа. Сінтаксічны аналіз простага сказа. Двухсастаўныя і аднасастаўныя сказы. Няпоўныя сказы. Словы-сказы. Галоўныя і даданыя члены сказа, іх выражэнне. Марфалагізаваныя і немарфалагізаваныя члены сказа. Каардынацыя дзейніка і выказніка. Размежаванне членаў сказа. Дапаўненне. Азначэнне. Прыдатак як разнавіднасць дапасаванага азначэння. Сінкрэтызм у сістэме дадanych членаў сказа. Парадак слоў у сказе. Інверсія і яе стылістычная роля.

Працяжнік паміж дзейнікам і выказнікам. Працяжнік у няпоўным сказе.

Аднародныя члены сказа. Прыметы аднароднасці членаў сказа. Віды сувязі паміж аднароднымі членамі сказа. Аднародныя і неаднародныя азначэнні. Абагульняльныя словы пры аднародных членах сказа. Знакі прыпынку пры аднародных членах сказа.

Адасабленне як спецыфічны сродак сінтаксічнай сувязі слоў у сказе. Сказы з адасобленымі членамі. Адасобленыя азначэнні. Адасобленыя прыдаткі. Адасобленыя дапаўненні. Адасобленыя акалічнасці. Адасабленне далучальных канструкцый. Факультатыўнае адасабленне дадanych членаў сказа.

Знакі прыпынку пры параўнальных зваротах. Адрозненне параўнальнага зварота ад даданай параўнальнай часткі складаназалежнага сказа.

Пабочныя і ўстаўныя канструкцыі. Адрозненне пабочных канструкцый ад аманімічных непабочных. Адрозненне ўстаўных канструкцый ад іншых сінтаксічных адзінак. Знакі прыпынку пры пабочных і ўстаўных канструкцыях.

Зваротак. Спосабы выражэння звароткаў. Знакі прыпынку пры зваротках, якія стаяць у пачатку, у сярэдзіне і ў канцы сказа. Знакі прыпынку пры зваротках, якія ўжываюцца з часціцамі і асабовымі займеннікамі.

Парцэляцыя як сінтаксічная з'ява.

Складаны сказ. Сінтаксічны аналіз складанага сказа. Тыпы складаных сказаў. Сродкі выражэння сувязі і адносін паміж часткамі складанага сказа.

Тыпы складаназлучаных сказаў і знакі прыпынку ў іх. Адрозненне злучнікаў і злучальных слоў.

Тыпы складаназалежных сказаў і знакі прыпынку ў іх. Знакі прыпынку ў складаназалежных сказах з некалькімі даданымі.

Тыпы бяззлучнікавых складаных сказаў, знакі прыпынку ў іх.

Складаныя сказы з рознымі відамі сувязі, знакі прыпынку ў іх.

Перыяд. Складанае сінтаксічнае цэлае.

Простая і ўскосная мова. Формы простаї мовы (рэпліка, маналог, дыялог, палілог). Аўтарская і простая мова. Знакі прыпынку ў сказах з простаї мовай. Афармленне дыялога. Змены пры трансфармацыі сказа з простаї мовай у сказ з ускоснай мовай. Паўпростая мова. Няўласна-простая мова. Знакі прыпынку пры цытаванні.

Пунктуацыя. Роля пунктуацыі ў афармленні пісьмовай мовы. Інтанацыя як дадатковы паказчык ужывання знакаў прыпынку. Знакі прыпынку і іх тыпы (выдзяляльныя, раздзяляльныя, поліфункцыянальныя). Спалучэнне знакаў прыпынку і “паглыннанне” адных знакаў другімі. Нарматыўныя, варыянтныя, факультатыўныя, аўтарскія знакі прыпынку. Мнагазначнасць знакаў прыпынку.

Пунктуацыйны аналіз.

7. АФІЦЫЙНЫЯ ПАПЕРЫ

Віды афіцыйных папер і агульныя патрабаванні да іх. Уніфікацыя і стандартызацыя службовых папер. Афармленне і напісанне заявы, распіскі, акта, даверанасці, аўтабіяграфіі, пратакола і інш. Рэгламентацыя лексічных і сінтаксічных сродкаў афіцыйнага стылю.

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная літаратура

1. Беларускі правапіс [Электронны рэсурс] : дапам. для студэнтаў, якія навучаюцца па спецыяльнасцях 1-02 03 01 «Беларуская мова і літаратура» 1-02 03 03 «Беларуская мова і літаратура», дадат. спецыяльнасць 1-02 03 07 «Замежная мова (англійская, нямецкая)», дадат. спецыяльнасць 1-02 03 07-01 «Замежная мова (англійская, нямецкая)», «Беларуская мова і літаратура» 1-02 03 04 «Руская мова і літаратура», дадат. спецыяльнасць 1-02 03 04-01 «Руская мова і літаратура. Беларуская мова і літаратура» / І. Л. Бурак [і інш.] // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <http://elib.bspu.by/handle/doc/48067>. – Дата доступу: 31.05.2021.
2. Квяткоўскі, А. А. Беларуская мова: фанетыка, арфаэпія, арфаграфія. Склад слова і словаўтварэнне [Электронны рэсурс] : дапам. для слухачоў падрыхтоўчага аддз-ня і падрыхтоўчых курсаў / А. А. Квяткоўскі // Репозиторий БГПУ. – Рэжым доступу: <http://elib.bspu.by/handle/doc/46855>. – Дата доступу: 31.05.2021.
3. Солахаў, А. В. Сучасная беларуская літаратурная мова: віды лінгвістычнага аналізу : вучэб. дапам. для студэнтаў ВНУ / А. В. Солахаў. – Мінск : Нар. асвета, 2016. – 415 с.

Дадатковая літаратура

1. Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы / уклад.: В. П. Русак [і інш.] ; рэдкал.: В. П. Русак [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 2017. – 757 с.
2. Баршчэўская, А. Л. Арфаграфічны слоўнік беларускай мовы / А. Л. Баршчэўская, Л. П. Баршчэўскі. – 4-е выд. – Мінск : Радыела-плюс, 2018. – 559 с.
3. Беларуская лексіка і граматыка: моўная стыхія і моўная норма : дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей, выкладчыкаў і інш. / І. І. Караткевіч [і інш.]. – Кіеў : Ліра-К, 2018. – 139 с.
4. Бондал, І. В. Сучасная беларуская мова. Лексіка. Фразеалогія. Фанетыка. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія : тэставыя заданні / І. В. Бондал, В. Э. Зіманскі. – Віцебск : Віцеб. дзярж. ўн-т, 2016. – 54 с.
5. Даведнік па літаратурнай праўцы: арфаграфічны, пунктуацыйны, лексічны, марфалагічны, сінтаксічны, тэхнічны ўзроўні / П. П. Жаўняровіч ; уступ. слова В. Іўчанкава ; пад рэд. В. Іўчанкава. – Мінск : Адукацыя і выхаванне, 2017. – 448 с.
6. Караткевіч, І. І. Сучасная беларуская мова. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія : вучэб. дапам. / І. І. Караткевіч. – Кіеў : Ліра-К, 2019. – 139 с.

7. Клуудук, С. С. Беларуская мова: усе складаныя тэмы / С. С. Клуудук, Н. Р. Якубук. – 2-е выд. – Мінск : Аверсэв, 2016. – 128 с.
8. Кныш, Л. С. Практыкум па беларускай мове / Л. С. Кныш, В. У. Барысенка, Т. Г. Казакевіч. – Мінск : Мін. дзярж. лінгвіст. ун-т, 2020. – 239 с.
9. Куліковіч, У. І. Сучасная беларуская арфаграфія. Правілы. Трэнеравачныя заданні. Кантрольныя работы. Заліковыя тэсты. Даведкі : вучэб. дапам. / У. І. Куліковіч. – Мінск : Новое знанне, 2011. – 507 с.
10. Купрысь, П. Д. Вялікі беларуска-рускі слоўнік = Большой русско-белорусский словарь / П. Д. Купрысь, Д. М. Яндальцаў. – Мінск : Харвест, 2021. – 576 с.
11. Лепешаў, І. Я. Практыкум па беларускай мове : вучэб. дапам. для студэнтаў філал. спецыяльнасцей ВНУ / І. Я. Лепешаў, Г. М. Малажай, К. М. Панюціч. – 2-е выд., папраўл. і дап. – Мінск : Выш. шк., 2010. – 332 с.
12. Маршэўская, В. В. Семантычная і граматычная характарыстыка фразеалагізмаў са структурай сказа : манаграфія / В. В. Маршэўская. – Гродна : ЮрСаПрынт, 2019. – 121 с.
13. Маршэўская, В. В. Сучасная беларуская мова. Сінтаксіс : вучэб. дапам. для студэнтаў ВНУ / В. В. Маршэўская. – Гродна : Гродзен. дзярж. ун-т, 2015. – 279 с.
14. Сучасная беларуская літаратурная мова : вучэб. дапам. для студэнтаў ВНУ / Д. В. Дзятко [і інш.]. – 2-е выд., папраўл. і дап. – Мінск : Выш. шк., 2020. – 588 с.
15. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / уклад.: І. Л. Капылоў [і інш.] ; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2016. – 968 с.
16. Энциклопедия для школьников и студентов : в 12 т. / пад агул. рэд. Д. В. Дзятко. – Мінск : Беларус. Энцыкл., 2017. – Т. 7 : Беларуская мова. – 495 с.

РЭКАМЕНДАВАНЫЯ МЕТАДЫ І ФОРМЫ НАВУЧАННЯ

Найбольш эфектыўнымі педагагічнымі метадыкамі і тэхналогіямі, што садзейнічаюць уключэнню студэнтаў у пошук і кіраванне ведамі, набыццю вопыту самастойнага вырашэння разнастайных задач, з'яўляюцца:

- тэхналогія вучэбна-даследчай дзейнасці;
- тэхналогія праблемна-модульнага навучання;
- праектныя тэхналогіі;
- камунікатыўныя тэхналогіі і інш.

Для кіравання вучэбным працэсам і арганізацыі кантрольна-ацэначнай дзейнасці педагогам рэкамендуецца выкарыстоўваць рэйтынжавыя, крэдытна-модульныя сістэмы ацэнкі вучэбнай і даследчай дзейнасці студэнтаў, вучэбна-метадычныя комплексы.

З мэтай фарміравання сучасных сацыяльна-асобасных і сацыяльна-прафесійных кампетэнцый выпускнікоў ВНУ ў практыку правядзення семінарскіх і практычных заняткаў мэтазгодна ўкараняць метадыкі актыўнага навучання і дыскусійныя формы.

ПЕРАЛІК РЭКАМЕНДАВАНЫХ СРОДКАЎ ДЫЯГНОСТЫКІ

Для дыягностыкі кампетэнцый, выяўлення вучэбных дасягненняў студэнтаў на прамежкавым і выніковым этапах рэкамендуецца выкарыстоўваць тэсты і тэставыя заданні, рознаўзроўневыя кантрольныя заданні. Прамежкая форма кантролю – залік (у канцы 1 семестра). Выніковая форма кантролю – залік (у канцы 2 семестра).

МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ПА АРГАНІЗАЦЫІ САМАСТОЙНАЙ РАБОТЫ СТУДЭНТАЎ

Самастойная работа студэнтаў арганізуецца дэканатамі, кафедрамі, выкладчыкамі ВНУ ў адпаведнасці з Палажэннем аб самастойнай працы студэнтаў.

Самастойная работа студэнтаў прадугледжвае выкананне кантрольных і тэставых заданняў, падрыхтоўку вусных паведамленняў і пісьмовых рэфератаў па вызначанай тэматыцы, знаёмства з навуковай, навукова-папулярнай літаратурай, рэфераванне і анатаванне прафесійна арыентаваных тэкстаў і інш.